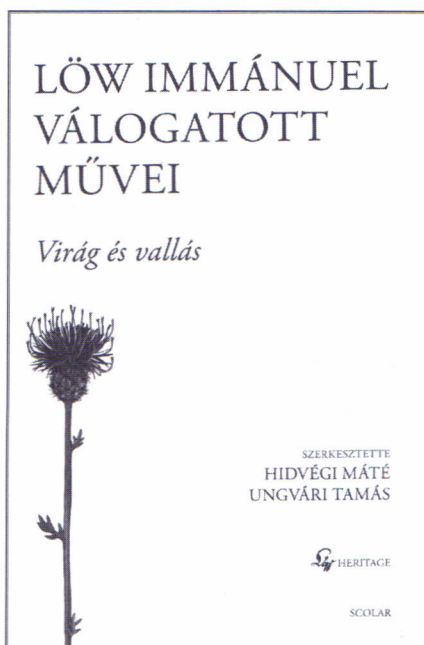

ÁBRAHÁM VERA – GLÄSSER NORBERT

*Fényszóró drágakövek**Miként öröksége Szegednek Löw Immánuel tudományos írásai*

„Löw Immánuel neve elválaszthatatlan Szegedtől.”¹ – írta 1944-ben Scheiber Sándor a Magyar Izraelita Hitközségi Tisztviselők Lapjában. A polihistor rabbi emlékének gondozására létrejött Löw Heritage Alapítvány célul tűzte ki (online formában) egy helyütt elérhetővé tenni „Löw Immánuel hatalmas életművét, könyveit, tanulmányait, prédikációit, emlékbeszédeit, nyelvészeti közleményeit, cikkeit, valamint az életéről és munkásságáról szóló fontosabb írásokat és dokumentumokat.”² A háromfős kuratórium két tagját, Ungvári Tamást és Péter Lászlót, ez év

nyarán szólította magához a Teremtő. Löw Immánuel válogatott műveinek két kötete jelent meg idén a Löw Heritage és a Scholar kiadásában. Az első kötet, a *Virág és vallás*, Hidvégi Máté Löw Immánuel életrajzát és Löw prédikációinak válogatását, valamint Ágai-szószedetét közli, a második kötet, a *Fényszóró drágakövek*,³ első felében Löw ásványtanhoz sorolható tárgy történeti írásainak magyar közlése, második felében a teljes Löw bibliográfia közreadása történik. A köteteket lapozgatva joggal merülhet fel a kérdés, miként öröksége Szegednek a

zsidó bibliakritika és a 19. század új zsidó tudományossága, ami német nyelven, erős közép-európai kötődéssel a maga korában is egy szűk rabbinikus elit számára íródott, számos orientalisztikai vonatkozást hordozva. A választ az a közeg adhatja meg, amelyben létrejött, azok a keretek, amelyek értelmet adtak a benne megjelenített törekvéseknek, formálódó új világképnek és modern önmeghatározásnak. A kérdés kulcsa az integráció, modernizáció, a tradíció és az új társadalmi és kulturális változások összeegyeztetése egy átalakuló társadalomban, annak tágabb európai és lokális szegedi vonatkozásival.

Több szinten zajló átalakulás lenyomta az, amit Löw(ök) örökségének tekinthetünk. Változott Európa, benne a Monarchia részeként a Magyar Királyság és Szeged városa is. Hatalmi, társadalmi, gazdasági és kulturális folyamatok összessége az a keret, amibe a felvilágosult abszolutizmussal, majd a nemzeti és felekezeti keretek kialakulásával a belső vallásreformon áteső judaizmus beilleszkedhet. Ha Löw(ök) szegedi örökségét szeretnénk megragadni, ez megtehető partikuláris

nézőpontokból a mából visszatekintve is, lényegére viszont a történeti folyamatok változó kontextusa, a történeti partikularizmus perspektívája mutathat rá.

A több, mint 100 oldalas életrajz a 16 oldal képmelléklettel, és az új kutatások eredményeivel bővített, 692 tételből álló bibliográfia a két kötetben Löw Immanuel életművét keretezi, a prédikációk és a tárgy történeti írások pedig az érzékelt változások két területére világítanak rá,

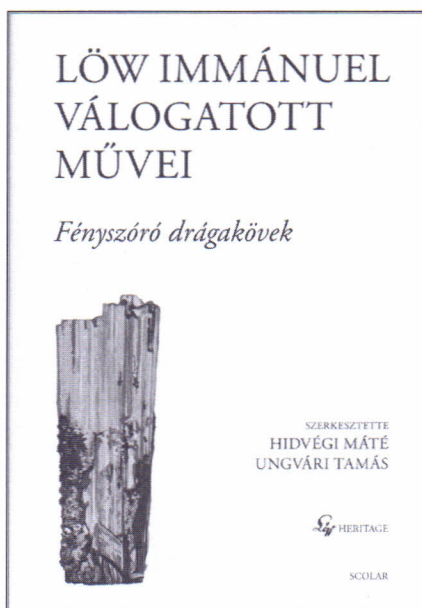
más-más szögből. Löw homíliái a helyi hitélet és a szimbolikus politika területéhez tartoznak – közreadott formájukban egy válogatást képezve, ami a teljes korpusznak⁴ csupán egyféle⁵ (szegedi, magyar, az utókor által fontosnak tartott) olvasata. A zsidó felvilágosodás istentiszteleteket érintő reformtörekvéseiben felértékelődött a zsinagógai beszédek szerepe és megnövekedett azok gyakorisága. Egyfelől

olyan kulturális változásokat volt hivatott elősegíteni és kanalizálni, mint az uralkodó elit/nemzet (előbb német/majd magyar) nyelvéhez való igazodás, az esztétikumról és polgári műveltségről vallott nézetek megnyilvánítása, másfelől eszköze volt a történetiség judaizmuson belüli megtagasztalásának,⁶ a jelen és a szentírási múlt összekapcsolásának. Így a recens társadalmi törekvések és a történeti tapasztalat együttes lenyomatát, könyvészeti örökségét képezik. A sorban – a jelenből visszatekintő választásként – Kossuth (1902), Széchenyi István (1923), Deák Ferenc (1903), Arany János (1882) áll,⁷ ugyanakkor Löw

korszakokon átívelő hosszú életének uralkodóiból, államfőiből, politikusaiból és irodalmi alakjaiból tovább bővíthető. A nemzeti szimbolikus politikai kánon mellett Erzsébet királynéről, Ferenc Józsefről, IV. Károlyról, Apponyi Albertről és másokról szóló homíliái jól tükröznék azokat a társadalmi változásokat és nemzedéki vélekedéseket, amelyek Löw történeti tapasztalatát formálták.⁸ David B. Rudermann több európai példán rámutat a vallásos világkép és

a tudományos ismeretek viszonyára, ami kezdetben a kora újkori zsidóság esetében egymasmellettség, később a felvilágosodás racionalizmusának hatására összefonódás vagy történeti szelekció.⁹ Ebből a szempontból külön figyelmet érdemel azon prédikációk köre, amelyek emlékbeszédként a modern tudományt ötvözik a judaizmus hagyományával.¹⁰ A második kötetben közölt tárgy történeti írások ugyanezt a kérdést vi-

lágítják meg a – töredékes állapotban fennmaradt – zsidók ásványai (Mineralien der Juden) magyar nyelvű közreadásaként.¹¹ Löw lipcsei ösztönzésre fogott hozzá a héber írásbeliség reáliákra vonatkozó szókincsének tisztázásához. A judaizmus Írott és Szóbeli Tana mellett az Újszövetség és az antikvitas példái jelennek meg egy-egy tárgyszónál, gyakran a kortárs tudósi vélekedésekre és a modern ipari, iparművészeti használatára is utalva. Az antimon, a fényoszó drágakövek, a fürdőszivacs, a gyémánt, a gyöngy, a mágnes, a márvány, az ólom, az ón, a réz, a só, a tükör, a vas és a víz egy-egy témát/ tárgyat követ végig,

korszakokat, vallási és kulturális hagyományokat fűz össze, miközben a judaizmus antik és európai gyökereire, kereszténységgel és európai kultúrával összefonó szálaire, muszlim párhuzamaira mutat rá. A Wissenschaft des Judentums – rabbinikus vonalán belül – a történelemben manifesztálódott zsidó tradíció természetét kutatva, az esszenciális judaizmust kereste, miközben tágabb társadalmi és kulturális környezetébe való beágyazottságát fogalmazta meg egy sajátos felekezeti tudományos nyelvzetben. A Wissenschaft des Judentums képviselői, és köztük a Löwök, arra törekedtek, hogy a modern európai önképbe való illeszkedés lehetőségét teremtsék meg

a korábban testületi különállásban és vallási kívülállásban létező zsidóság számára. Hagyatékuk ennek a folyamatnak – nemzetközi szinten is számon tartott és értékelt – szegedi lenyomta.

Löw Immanuel hagyatékának, kéziratának, könyvtárának méltatlan helyzet jutott, jelentős hányada megsemmisült, elkallódott. A kötetek – még fel nem tárt mennyiségben – az Izraeli Nemzeti Könyvtárban vannak. Ugyanott található a kézíratos hagyaték bizonyos hányada. Nagy kötelezettség volna egykori könyvtárának egybegyűjtése, de mivel ez számbelileg összességében már nem lehetséges, legalább egykori bibliotékájának jegyzékét kellene megszerezni.

Ábrahám Vera a Szegedi Zsidó Hitközség Archivumának gondozója és Glässer Norbert az SZTE „Identitás és Kultúra” Kutatócsoport tagja, amelynek kutatásait az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

Hidvégi Máté – Ungvári Tamás (szerk.): *Löw Immanuel válogatott művei. Virág és vallás.* Löw Heritage – Scholar, Budapest, 2019. p. 7. o.

Hidvégi Máté – Ungvári Tamás (szerk.): *Löw Immanuel válogatott művei. Fényszórá drágakövek.* Ford. Kövér András. Löw Heritage – Scholar, Budapest, 2019.

~ Jegyzetek ~

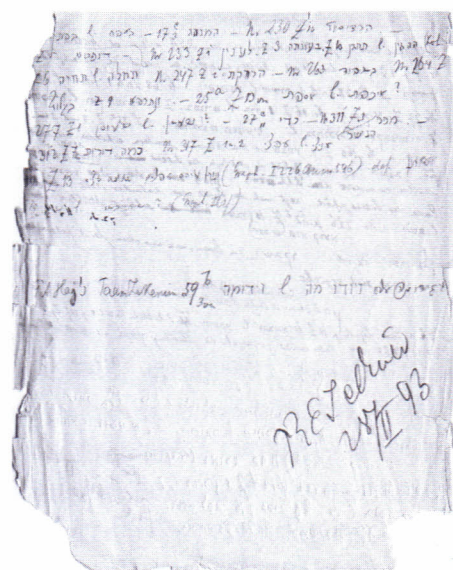
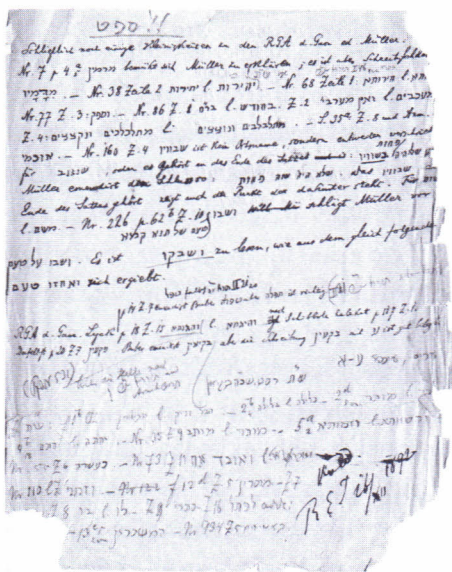
- ¹ Magyar Izraelita Hitközségi Tisztviselők Lapja, 1944. március
- ² Hidvégi Máté – Ungvári Tamás (szerk.): *Löw Immanuel válogatott művei. Virág és vallás.* Löw Heritage – Scholar, Budapest, 2019. p. 7. o.
- ³ Hidvégi Máté – Ungvári Tamás (szerk.): *Löw Immanuel válogatott művei. Fényszórá drága-*

kövek. Ford. Kövér András. Löw Heritage – Scholar, Budapest, 2019.

- ⁴ „Löw önálló kötetekbe foglalt prédikációi 2140 lapot tesznek ki.” Lásd Hidvégi Máté – Ungvári Tamás (szerk.): *Löw Immanuel válogatott művei. Virág és vallás.* Löw Heritage – Scholar, Budapest, 2019. p. 23. o.

- ⁵ Vö. Voigt Vilmos: „Kései virág és örökkévaló valás. Löw Immánuel válogatott művei. In: Múlt és Jövő 2019/2. pp. 61–64.
- ⁶ Ezt a nézetet vallják többen Salo Wittmayer Baron nyomán: Bonfil, Robert: *Jewish Attitudes Toward History and Historical Writing in Pre-Modern Times*. In: *Jewish History*, vol. 11, No. 1 (Spring 1997). pp. 7–40. o.; Dubin, Lois C. Yosef Hayim Yerushalmi, the Royal Alliance, and Jewish Political Theory. *Jewish History*, vol. 28. No. 1, (2014). pp. 51–81. o.
- ⁷ Hidvégi Máté – Ungvári Tamás (szerk.): *Löw Immánuel válogatott művei. Virág és vallás*. Löw Heritage – Scholar, Budapest, 2019. pp. 168–193. o.
- ⁸ Apja, Löw Lipót esetében ezek szintén jól nyomon követhetők. Jó példa erre a szabadságharc rabbijaként köztudatba ivódott Löw Lipót beszéde Ferenc József mielőbbi felgyógyulásáért a Libényi-merényletet követően. Lásd: Bányai Viktória: „The Emperor’s Deliverance”: János Libényi’s Assassination Attempt on Franz Joseph’s Life Commemorated in Contemporary Hebrew Poems In: Barna, Gábor; Gyöngyössi, Orsolya (ed.): *Religion, Culture, Society 4: Yearbook of the MTA-SZTE Research Group for the Study of Religious Culture*, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged, 2017. pp. 30–43. o.
- ⁹ Rudermann, David B.: *Jewish Thought and Scientific Discovery in Early Modern Europe*. First published 1995. Wayne State University Press, Detroit, 2001.; Rudermann, David B.: „Looking Backward and Forward: Rethinking Modernity in the Light of Early Modernity”. In: Jonathan Karp and Adam Sutcliffe (eds): *The Cambridge History of Judaism* vol. 7: The Early Modern World, 1500–1815. Cambridge University Press, Cambridge, 2018. pp. 1089–1109. o.
- ¹⁰ Hidvégi Máté – Ungvári Tamás (szerk.): *Löw Immánuel válogatott művei. Virág és vallás*. Löw Heritage – Scholar, Budapest, 2019. pp. 168–193. pp. 153–166.
- ¹¹ Hidvégi Máté – Ungvári Tamás (szerk.): *Löw Immánuel válogatott művei. Fényszóró drágakövek*. Löw Heritage – Scholar, Budapest, 2019. Itt említendő meg, hogy a modern zsidó tudományosság nyelve – a magyarosodási törekvések mellett is – főként a német maradt. Kövér András fordítása, Hidvégi Máté, Oláh János és Papp Gábor jegyzetei ezt teszik magyar nyelven is elérhetővé, az egyetemi folklóroktatás és az érdeklődő olvasó számára hasznosíthatóvá.

Löw Immánuel kutatói cédulája

2019. szeptember

Szeged

A Város folyóirata

75 éves lenne **ZOLTÁNYFY ISTVÁN**

BÁRDI SÁNDOR Szegedi Kisoperája

Giuseppe **VERDI AIDA** című operája

a Szegedi **SZABADTÉRI** Játékokon

A **SZÉPSÉG** roppant **TENGERE** felé fordulva.

Á 29. THEALTERRŐL

TARTALOM

Jegyzet		Bátyi Zoltán: Hetvenöt éve született Zoltánfy István (az első belső borítón)
Nemzeti Ünnepek	3	Botka László augusztus 20-i beszéde
Örökségápolás	6	Kozma József: Simándy József a Szegedi Pantheonban
História	9	Vajda Tamás: A kolozsvári magyar egyetem 1919-es megpróbáltatásai és erőszakos elvétele – 4. rész
Zene	15	Kiss Ernő: Bárdi Sándor Szegedi Kisoperája
	31	Gyémánt Csilla: Giuseppe Verdi <i>Aida</i> című operája a Szegedi Szabadtéri Játékokon
Fesztivál	37	Petró János – Hegedűs Réka: A szépség roppant tengere felé fordulva. A 29. Theaterről
Dialógus	41	Képiró Ágnes: „Nem könnyű az árvíz történetét megfogni a tánc nyelvén” Interjú Zs. Vincze Zsuzsával és Zsuráfszky Zoltánnal
Emlékezés	45	Botka László: Búcsúzunk Szeged díszpolgárától, Péter Lászlótól
Szemle	47	Ábrahám Vera – Glässer Norbert: <i>Fényszóró drágakövek</i> . Miként öröksége Szegednek Löw Immanuel tudományos írásai
	51	Miklós Péter: Fontos fejezet a pedagógusképzés múltjából. Fizel Natasa monográfiája
Somogyi-könyvtár kincsei 20.		A szegedi vándor – Kronstein János és vándorkönyve (a hátsó belső borítón)

A külső borító Dusha Béla fényképeinek felhasználásával készült.

Támogatónk:
Nemzeti Kulturális Alap

SZEGED
A Város folyóirata
Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Bene Zoltán
Szerkesztőbizottság: Biernacki Karol, Kocsi Lajos, Marjanucz László, Nátyi Róbert
Szerkesztőségi titkár: Hegedűs Réka
Lapzárta minden hónap 20-án.

Alapító:

Szeged Megyei Jogú Város

Kiadja a Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár
6720 Szeged, Dóm tér 1-4.

Tel.: +36 62/425-525

Felelős kiadó: Sikaláné Sánta Ildikó

Szerkesztőség: 6720 Szeged, Stefánia 2.

Telefon: +36 20/348-8446, +36 20/531-0041

e-mail: szegedfolyoirat@sk-szeged.hu

online: szegedfolyoirat.sk-szeged.hu

Nyomda: creANTE Kreatív Stúdió * www.creante.hu

Felelős vezető: Szécsi Imre

ISSN 0239-1384

Lapszámunk szerzői

ÁBRAHÁM VERA (1950, Somogyuszil) a Szegedi Zsidó Hitközség Archivumának gondozója és könyvtárának megalapítója, valamint könyvtárosa, temetőkutató. A Szegedi Judaisztikai Közlemények létrehozója és főszerkesztője, az ORZSE Kaufmann Dávid Kutatócsoportjának tagja. Publikációi nemzetiségi és zsidó témakörben jelennek meg. Szegeden él.

BÁTYI ZOLTÁN (1956, Szeged) újságíró, író, a Szegedi Ítéltábla sajtótitkára, több szépirodalmi és publicisztikai kötet szerzője, írásai számos újságban, irodalmi lapban jelennek meg.

BOTKA LÁSZLÓ (1973, Tiszaföldvár) jogász, politikus, 1994-1998 és 2002-2014 között országgyűlési képviselő, 2002 óta Szeged polgármestere.

GLÄSSER NORBERT (1979, Óbecse) néprajzkutató, az SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék adjunktusa.

GYÉMÁNT CSILLA (1944, Szentes) színháztörténész, a JGYTF Magyar Irodalom Tanszékének docense, a tanszék megszűnését követően az SZTE Zeneművészeti Karának óraadó tanára, a Szegedi Operabarátok Egyesületének elnöke.

HEGEDŰS RÉKA (1990, Gyula) a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Kommunikáció- és Médiatudományi képzésén szerzett újságíró és PR-diplomát, 2017 októberétől a Szeged kulturális folyóirat szerkesztőségi titkára.

KÉPIRÓ ÁGNES (1981, Mátészalka) a Tornyai János Múzeum művészettörténésze és az MTA-SZTE Elbeszélte Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport kutatója. Az Emberi Erőforrások Minisztériumának Kállai Ernő-ösztöndíjasa.

KISS ERNŐ (1954, Szeged) művészeti író, népművelő, nyugdíjba vonulása előtt az újszegedi Bálint Sándor Művelődési Ház igazgatója.

KOZMA JÓZSEF (1959, Túrkeve) tanár, matematikus, kisgyermekkorától Szegeden él, a JATE-n végzett, az SZTE Bolyai Intézet oktatója, 1994 óta önkormányzati képviselő, jelenleg a kultúráért felelős bizottságot vezeti.

MIKLÓS PÉTER (1980, Szeged) történész, főiskolai docens, múzeumigazgató. A modern kori Szeged múltja mellett tizenkilencedik-huszedik századi magyar eszme-, politika- és művelődéstörténettel foglalkozik.

VAJDA TAMÁS (1976, Kecskemét) történész-levéltáros, 2004 óta az SZTE Egyetemi Levéltár igazgatója.

Szerkesztőségi fogadóóra minden hónap harmadik szerdáján 17 és 18 óra között
a Somogyi-könyvtár Stefánia Fiókkönyvtár-klubban (Stefánia 2.)

A SZEGED FOLYÓIRAT ELŐFIZETHETŐ:

- a Somogyi-könyvtár adminisztrációján
- e-mailben: a Szeged folyóirat weboldaláról letölthető nyomtatvány kitöltésével és elküldésével

Előfizetési nyomtatvány elérhetősége:

- <http://szegedfolyoirat.sk-szeged.hu/elofizetes>

Elektronikus levélcímünk:

- szegedfolyoirat@sk-szeged.hu

Előfizetési díj:

- 3.600 Ft/év
- 1.800 Ft/félév

LAPUNK MEGVÁSÁROLHATÓ:

- a Somogyi-könyvtárban
(Szeged, Dóm tér 1-4., adminisztráció)
- az Alsóvárosi Ferences Látogatóközpontban
(Szeged, Mátyás tér 26.)

Illetve a Lapker alábbi üzleteiben:

- Kárász utca – Dugonics tér sarka (Inmedio)
- Indóház tér (MÁV Pályaudvar, Relay)
- Mars tér, Volán Pályaudvar (Relay)
- Tabak Nemzeti Dohánybolt (Széchenyi tér 9.)
- Inmedio Árkád (Londoni krt. 3)
- Coop Papír (Jókai u. 1, Nagyáruház)